

# Menningarminjar á Breiðafirði

*Niðurstöður sérfræðingafundar í Stykkishólmi, 17.-18. apríl 2009*

Eftirfarandi sérfræðingar sátu fundinn og komu að gerð áætlunarinnar:

Albína Hulda Pálsdóttir, Íslenskar fornleifarannsóknir ehf..

Aldís Sigurðardóttir, Norska húsið í Stykkishólmi

Ágúst Ólafur Georgsson, Þjóðminjasafn Íslands

Árni Björnsson, Þjóðháttufræðingur

Bjarni F. Einarsson, Fornleifafræðistofan

Böðvar Þórisson, Náttúrustofa Vestfjarða

Einar G. Pétursson, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum

Garðar Guðmundsson, Fornleifafélag Dala- og Barðastrandar og Fornleifastofnun

Guðlaug Vilbogadóttir, Húsafríðunarnefnd

Hafdís Sturlaugsdóttir, Náttúrustofa Vestfjarða

Jón Þór Pétursson, Háskóli Íslands - Þjóðfræði

Magnús A Sigurðsson, Minjavörður Vesturlands

Margrét Hallmundsdóttir, Náttúrustofa Vestfjarða

Óskar Leifur Arnarsson, fornleifafræðingur

Ragnar Edvardsson, Minjavörður Vestfjarða

Sólborg Una Pálsdóttir, Fornleifavernd ríkisins

Svavar Sigmundsson, Stofnun Árna Magnússonar - örnefnasafn

Uggi Ævarsson, Fornleifafélag Dala- og Barðastrandar og Fornleifastofnun

Þór Magnússon, Þjóðminjasafn Íslands

Ritstjórn:

Magnús A Sigurðsson, Ragnar Edvardsson, og Svavar Sigmundsson

Útgefandi:

Breiðafjarðarnefnd

Efnisyfirlit	
SAMANTEKT	4
1. INNGANGUR	4
1.1. VERNDARSTAÐA	5
Verndarsvæði Breiðafjarðar	5
Friðanir	5
Ógnir	5
1.2. FORSAGA SÉRFRÆÐINGAFUNDARINS	6
1.3. MARKMIÐ	6
2. RANNSÓKNARÁÆTLUN	6
2.1. UNDIRSTÖÐUVERKEFNI	6
2.2. SÉRTÆKAR RANNSÓKNIR	7
2.3. SAMANTEKT ÆKKINGAR	8
Búið að gera	10
3. LOKAORÐ	11
ÞAKKIR	11
VIÐAUKI	12
Dagskrá vinnufundar	12
Uppkast að reglugerð um menningarminjar	15

## Samantekt

Breiðafjörður er mjög merkilegt menningarsvæði þar sem er að finna fjölbreyttar minjar um sjósókn og atvinnuhætti, allt aftur til landnáms, og þá sérstaklega minjar um hinn sérstaka hlunnindabúskap eyjaskeggja. Hér er fjallað um afrakstur tveggja daga fundar, sem haldinn var í Stykkishólmi dagana 17. og 18. apríl 2009. Þar komu saman 19 sérfræðingar um menningarminjar til að ræða stöðu þekkingar og leggja línur um æskilegar rannsóknir. Bæta þarf verulega þekkingu á grundvallarþáttum og auka skráningu á menningarminjum Breiðafjarðar. Niðurstaða fundarins var því að leggja til að ráðist verði í tvö viðamikil undirstöðuverkefni sem allra fyrst. Annað þeirra felur í sér skráningu á húsakosti í eyjunum, fjölda og aldri. Hitt felur í sér að skrá fornleifar og örnefni í eyjunum. Fornleifaskráning er hafin umhverfis fjörðinn en gera þarf átak í að skrá minjar í eyjum. Fjallað er um fleiri verkefni og er þeim forgangsraðað. Áhersla er lögð á að stórefla grunnrannsóknir á Breiðafirði, því erfitt er að gera áætlanir ef ekki er vitað um eðli og umfang minja á svæðinu.

## 1. Inngangur

Samkvæmt 1. grein laga um vernd Breiðafjarðar, nr. 54/1995, er tilgangur þeirra að stuðla að verndun Breiðafjarðar, einkum landslags, jarðmyndana, lífríkis og menningarminja.

Samkvæmt 5. grein skal menntamálaráðherra setja, að fengnum tillögum Breiðafjarðarnefndar og að fenginni umsögn þjóðminjaráðs [Fornleifaverndar ríkisins] og Húsafríðunarnefndar ríkisins eftir því sem við á, reglugerð um vernd menningarsögulegra minja á svæðinu, þar á meðal byggðarheildar gamalla húsa í Flatey og vernd sjóminja.

Menningarminjar Breiðafjarðar hafa lengi verið álitnar sérstakar og má því til stuðnings benda á nokkrar staðreyndir:

- a) Hvergi við Ísland er að finna viðlíka fjölda eyja, hólma og skerja, sem telja hátt á 3. þúsund.
- b) Meiri sjávarföll og fallastraumar en annars staðar við Ísland.
- c) Aðstæður hafa gert siglingar og samgöngur flóknar svo sérstakt báts- og siglingarlag hefur þróast við Breiðafjörðinn.
- d) Hvergi á landinu hefur verið stundaður eins fjölbreyttur búskapur.
- e) Um tíma voru sumar af stærstu verstöðvum landsins á Breiðafirði, þ.e. Oddbjarnarsker og Bjarneyjar.
- f) Í Flatey var ein helsta menningarmiðstöð landsins. Þar var fyrsta bókahlaða landsins reist 1864.

Þrátt fyrir þessa sérstöðu hefur lítið verið um rannsóknir á menningarminjum á Breiðafirði. Frekari rannsóknir eru forsenda frekari verndunar. Sú vitneskja sem fæst með rannsóknum á Breiðafirði mun einnig nýtast víðar.

## 1.1. Verndarstaða

### *Verndarsvæði Breiðafjarðar*

Verndarsvæði Breiðafjarðar nær yfir allar eyjar og fjörur á Breiðafirði og afmarkast í vestri af línu dreginni „frá Ytranesi á Barðaströnd við fjörðinn norðanverðan í Hagadrápssker um Oddbjarnarsker, Stagley og Höskuldsey í Vallabjarg að sunnanverðu”. Á meginlandi liggja mörk verndarsvæðisins við yfirborð stórstraumsflóðs en til sjávar eru mörkin óljósari. Svo virðist sem vatnsbolurinn sjálfur og hafsbotninn neðan fjöru njóti engrar sérstakrar verndar. Erfitt og jafnvel ómögulegt er að setja landfræðileg mörk á minjasvæði, sérstaklega þegar útvegsmínjar eiga í hlut, þar sem sterk tengsl eru oft á milli minjasvæða.

### *Friðanir*

Erfitt er að meta hvaða friðlýstar mínjar eru á verndarsvæðinu þar sem skilgreining verndarsvæðisins er ekki alveg á hreinu. 9 friðlýstar mínjar eru í eyjunum, á 3 jörðum eða eyjum. Það eru:

- **Flatey.** *a. Hin forna Klausturtóft, sem er efst og austast í Flateyjartúni. b. Ólafarakur, er svo heitir, stór girðing, austast á eyinni; kenndur við Ólöfu ríku. c. Silfurgarður, hlaðinn hafnargarður við gömlu höfnina.*
- **Hergilsey.** *a. Hin forna Ingjaldsbæjarrúst; hún er að nokkru leyti að baki núverandi bæ. b. Ingjaldsbyrgi, er svo heitir; það er við hæð eina fyrir sunnan bæinn. c. "Fíflsgerði", svo nefnt, skammt frá Vaðsteinabergi.*
- **Svefneyjar.** *a. Forn girðing, er liggur í útsuður frá hóli í túninu, er Þinghóll heitir. b. Akrar, svo nefndir, allstórt svæði suður frá túninu, við veginn. c. Saltgrafir, sem svo heita, norðvestur frá bænum, við sjóinn.*

6 friðaðar byggingar eru á verndarsvæði Breiðafjarðar:

- Bókhlaðan, Flatey, byggð 1864.
- Félagshús, Flatey, byggt 1833-1840.
- Klausturhólar, Flatey, byggðir 1901.
- Grímshjallur, Brokey, talinn reistur í byrjun 18. aldar.
- Ranakofi, Svefneyjum, talinn endurreistur eftir daga Eggerts Ólafssonar (d. 1768).
- Skemma úr torfi, Öxney, fornt bænhús að stofni til (fyrrri hluti 13. aldar a.m.k.).

### *Ógnir*

Á sérfræðingafundinum var stuttlega rætt um það hvað gæti helst ógnað menningarminjum Breiðafjarðar. Eftirfarandi þættir voru taldir mikilvægastir:

- Aukin ásókn í byggingu sumarhúsa.

- Gróðurfarsbreytingar í kjölfar þess að beit var hætt, hvönn tekur yfir!
- Þar sem beit er hætt er gróður farinn að fela rústir:
  - Hvönn í eyjum.
  - Kjarr og skógrækt á landi.
- Landbrot, einsog t.d. í Oddbjarnarskeri.
- Vegagerð, byggingarframkvæmdir.

## 1.2. Forsaga sérfræðingafundarins

Breiðafjarðarnefnd ákvað árið 2007 að láta vinna rannsókn- og vöktunaráætlun fyrir Breiðafjörð til að fá mat sérfræðinga á því hvaða þætti helst þyrfti að rannsaka frekar í náttúru Breiðafjarðar. Unnin var rannsókn- og vöktunaráætlun fyrir Breiðafjörð á sviði náttúrurannsókna. Var hún unnin af sérfræðingum í vistfræði Breiðafjarðar og öðrum sem lagt gátu málinu lið.

Síðar var ákveðið að gera svipaða rannsóknaráætlun fyrir menningarminjar. Stofnaður var undirbúningshópur með fulltrúum Fornleifaverndar ríkisins og örnefnasafns Stofnunar Árna Magnússonar. Undirbúningshópurinn fundaði í byrjun árs 2009 og lagði drög að skipulagningu vinnufundar í apríl 2009. Fundurinn er einkum hugsaður sem vinnufundur þar sem sérfræðingar koma sér saman um lykilatriði í skráningu og rannsóknum við Breiðafjörð.

## 1.3. Markmið

Meginmarkmið fundarins var að leggja drög að áætlun um brýnar menningarminjarannsóknir á Breiðafirði sem ætlað yrði að auka skilning á eðli og umfangi menningarminja á Breiðafirði.

## 2. Rannsóknáætlun

Skipta má rannsóknaverkefnum varðandi Breiðafjörð í þrjá meginþætti: (1) undirstöðuverkefni, til að meta eðli og umfang minja á svæðinu, (2) sértækar rannsóknir og (3) samantekt þekkingar. Verkefnin sem hér eru rakin eru misjafnlega umfangsmikil og sum þeirra skarast.

### 2.1. Undirstöðuverkefni

Það eru vissar rannsóknir sem kalla má frumrannsóknir, þ.e. undirstöðurannsóknir sem þarf að framkvæma áður en farið er úti áætlanagerð. Helstu frumrannsóknir eru:

- Örnefnaskráning.
- Fornleifaskráning.
- Húsakannanir.
- Þjóðháttarannsóknir.
- Heimildalistar.
- Ljósmyndun.

Til eru húsakannanir um Flatey frá 2007 og Stykkishólm frá 1985. Fornleifaskráningar eru til um Eyrarsveitina frá 2004, Stykkishólm frá 1987, og bráðabirgðaskráning fyrir Flatey frá 1990. Einnig hefur Fornleifafélag Barðstrendinga og Dalamanna staðið fyrir fornleifaskráningu í Öxney, Hergilsey og Akureyjum.

Varðandi heimildalista þá stóð Breiðafjarðarnefnd fyrir því að láta taka saman heimildir um jarðir, ábúendur, búnaðarhætti og fleira sem tengist sögu Breiðafjarðarsvæðisins, og er sú skýrsla aðgengileg á heimasíðu Breiðafjarðarnefndar [www.breidafjordur.is](http://www.breidafjordur.is).

Ljósmynda þyrfti hús, rústir, og menningarlandslag í eyjum og við ströndina, til að skrásetja og afla þekkingar um hvernig þetta lítur út í dag. Skarast við húsakönnun og fornleifaskráningu, gæti unnist samhliða að hluta til. Gæti verið áhugavert að taka myndir af öllum bæjum á Breiðafjarðarsvæðinu.

Verkefni A og B hér á eftir eru undirstöðuverkefni sem nánast öll önnur verkefni byggja á. Það var sameiginleg niðurstaða sérfræðingafundarins að þetta væru brýnustu rannsóknirnar sem ráðast þarf í á Breiðafirði. Einnig að hefjast verði handa sem allra fyrst vegna þess að frekari rannsóknir koma mikið til að byggja á þessum undirstöðurannsóknum.

A) Húsakönnun. Lítið er vitað um byggingar á verndarsvæðinu, fyrir utan Flatey, og því mjög aðkallandi að gera húsakönnun yfir allt svæðið. Búseta hefur lagst af á stærstum hluta svæðisins og byggingar liggja undir skemmdum vegna notkunar- og viðhaldsleysis. Samvinna við eigendur grundavallaratriði.

- Forgangsröðun
  - T.d. setja rannsóknir á eyjum þar sem eru uppstandandi hús í forgang [Hafa samband við eigendur eyja og húsa].
  - Tala við heimildarmenn.

B) Fornleifaskráning. Mikilvægt er að gera fornleifaskráningu yfir allt svæðið svo við vitum hvað við erum með í höndunum. Erfitt er að forgangsraða og gera áætlanir þegar lítið er vitað um eðli og umfang minja á svæðinu

## 2.2. Sértaekar rannsóknir

- Skrá vita á svæðinu.
- Gera ská yfir breiðfirska báta sem hafa varðveist í samstarfi við bátasafnið á Reykhólum og Samband íslenskra sjóminjasafna.
- Skrá bátsflök og skipsflök í sjó, koma upp flakaskrá.
- Gera ábúendatöl í eyjum og í landi.
- Selveiðar Norðmanna á Breiðafirði á 19. öld.
  - Múlasveit, vöðuselir.
- Sameiginleg skráning, örnefnaskráning, fornleifaskráning, húsaskráning.
- Fornar hafnir og kaupstaðir.
- Fornar klausturminjar og þingstaður.

- Framkvæma hættumat.
  - Byggingar, vegagerð, framkvæmdir.
  - Hætta frá fuglabyggð.
  - Ágangur sjávar.
    - T.d. á Oddbjarnarskeri.
    - Á strandlengju.
- Uppistandandi hús í Breiðafjarðareyjum hafa varðveislugildi.
  - Gera úttektir og uppmælingar.
  - Halda þeim við og í notkun í samráði við eigendur.
- Frekari skráning á leiðum, miðum og örnefnum á hafi.
- Viðtöl við ábúendur á eyjunum og á strandlengjunni.

Þarf að drífa í því vegna þess að heimildarmenn eru að falla frá!
- Búnaðarhættir og eyjabeit [Þjóðháttarannsókn um lifnaðarhætti í eyjunum almennt. Gera nýja húsaskrá í Stykkishólmi og á Snæfellsnesi. Vitnisburður síðustu ábúenda!].
- Skrá álfabyggðir, álagabletti og aðra staði og kennileiti sem tengjast síðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð.
- Skrá þjóðsögur, sagnir, þjóðtrú og annað þjóðfræðiefni.
- Safna ljósmyndum af Breiðafjarðarsvæði í samvinnu við ljósmyndasöfn svæðisins.

### 2.3. Samantekt þekkingar

Tengja þarf saman það sem þegar hefur verið gert:

- Fornleifarannsóknir.
  - Fornleifafélag Barðstrendinga og Dalamanna.
  - Fornleifafræðistofan.
  - Fornleifastofnun Íslands.
  - Þjóðminjasafnið.
  - Önnur fyrirtæki og stofnanir.
- Örnefnaskráning á sjó og landi.

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Þjóðháttá- og þjóðfræðirannsóknir.
  - Háskóli Íslands.
  - Þjóðminjasafnið.
  - Stofnun Árna Magnússonar.
  - Önnur fyrirtæki og stofnanir.
- Náttúrufraeðirannsóknir.
- Myndefni.
  - Ljósmyndasafn Stykkishólms.
  - Bæringsstofa.
  - Kvikmyndasafn Íslands.



Þarf að koma á samstarfi fyrirtækja og stofnana, þótt það sé á ólíkum sviðum. Eitt sem gerir rannsóknir við Breiðafjörð erfiðar er kostnaður við ferðir og leiðsögn, þar sem svæðið er erfitt að ferðast um nema fyrir kunnuga. Því væri það mikill kostur ef hægt væri að koma á samstarfi ólíkra aðila. Einnig þarf að kanna hvort hinar ýmsu rannsóknir skarist ekki eða styðji hver við aðra.

Fylla þarf upp í þekkingargöt, afla grunngagna.

- Loftmyndir.
- Kort.
- Leita eftir samningi við Loftmyndir ehf. um útvegum loftmynda yfir þetta svæði.
  - Svo að hægt sé að nota þær meira í fræðastörfum og útgáfu.
  - Fá heildarpakka fyrir fornleifaskráningu, örnefnaskráningu og náttúrufræðirannsóknir í samvinnu við sveitarfélög og Búnaðarsamband Vesturlands.
- Ekki bara einblína á eyjarnar, ekki er hægt að skilja á milli eyjanna og hafsvæðisins umhverfis þær, þær eru það nátengdar hafinu og sínu umhverfi.
- Mikill vilji er hjá Húsafriðunarnefnd til að styrkja húsakannanir.
  - Vantar fólk til að vinna kannanirnar.
  - Fá sveitarfélögin til að sækja um styrki til húsaskráninga.
- Athuga með oblique loftmyndir af svæðinu.
  - Mats Wibe Lund.
  - Árbók Ferðafélagsins 1989, loftmyndir teknar af Jóni Karli Snorrasynti.
    - Athuga hvort hægt er að fá þær.
  - Náttúrufræðistofnun, talningar.
    - Arnþór, skarfatal, myndir frá 1974 til dagsins í dag.
- Skipulagning og yfirsýn.
  - Til að nýta fjármagn.
  - Til að nýta tíma.
  - Til að fá frekari samvinnu.
- Samráðshópur.
  - Fulltrúar sveitarfélaga.
  - Stofnanir á svæðinu.
  - Rannsakendur.
  - Samræma aðgerðir.
- Taka saman skrá yfir allar fornleifafræðirannsóknir og –skráningar sem gerðar hafa verið.
- Athuga óútgefnar heimildir.
  - Óútgefin handrit Friðriks Eggerz, gefa þarf út Skarðstrendinga sögu Gísla Konráðssonar og velja yngsta handrit höfundar til útgáfu. Rit Friðriks eru að sumu leyti svar við henni. Skarðverjar verða að eiga sér verjanda.
  - Dagbækur Þorleifs Jónssonar.
  - Dagbækur frá Heinabergi, Guðlaugur Daðason.
- Miðla upplýsingum svo hægt sé að nýta þær í tengslum við ferðamannaíðnað.

- Tenging náttúrufræðirannsókna og dýrabeinafornleifafræði.
  - Hvallátur.
  - Rostungar og geirfuglar.
- Upplýsingar um fiskigengd á svæðinu – kort frá Hafró.
- Suðurfirðir nokkuð vel skráðir vegna vegagerðar og framkvæmda.
- Barðaströnd út að Látrabjargi lítt þekkt.
- Skilgreina Breiðafjörð.

Margvíslegar rannsóknir hafa verið gerðar á menningarminjum Breiðafjarðar og eru niðurstöður margra þeirra aðgengilegar en mikið er þó óbirt.

#### *Búið að gera*

- Heiðrún Eva Konráðsdóttir tók viðtöl við fólk í Flatey og er að semja BA-ritgerð. Grein eftir hana undir heitinu *Flatey á Breiðafirði: eyjabúskapur, verslun og samfélagið í eyjunni frá 1900 til 1940*. (Sagnir 2008).
- Þórunn Kjartansdóttir tók viðtöl við fólk í Skáleyjum og er að gera BA ritgerð.
  - Viðtöl við börn Gísla í Skáleyjum.
  - Viðtöl við syni Eysteins Gíslasonar.
  - Viðtal við Alfreð Þórólfsson, tengdason Jóhannesar Gíslasonar.
  - Viðtal við dætur Jóhannesar Gíslasonar.
  - Viðtal við barnsmóður Eysteins Gíslasonar.
- Námsritgerðir.
- Gögn útvarpsins.
- Þjóðháttasafnið.
- Doktorsritgerð Toms Amorosi í fornleifafræði
- Saga Breiðafjarðar eftir Sverri Jakobsson í vinnslu.
- Rannsóknir Bjarna F. Einarssonar á flakinu í Flatey.
- Bókasafnið á Drangnesi – viðtöl.
  - Athuga á fleiri bókasöfnum.
- Halda við samantekt Benedikts Eyþórssonar.
- Húsakönnun Guðmundar L. Hafsteinssonar yfir Flatey frá 2007.
- Ljósmyndasafn Stykkishólms (Ljósmyndasafn Jóhanns Rafnssonar).
- Upptökur og filmubútar hjá Kvikmyndasafni Íslands.

#### ***Verndaráætlun Breiðafjarðar – Mikilvægt***

- Hvað þarf að vernda?
- Uppistandandi hús. Varðveislumat við gerð húsakannana er forsenda til að taka ákvörðun um hvaða hús sé æskilegt að vernda.
- Menningarminjar í hættu.
  - Vegna ágangs náttúru og manna.
- Verndun menningar- og búsetulandslags.
  - Hætta vegna skógræktar.

- Engin skógrækt í eyjum.
- Órækt, hvönn, kerfill.
- Forgangsroðun – rannsóknaráætlun.
- Gera úttekt á áhrifum aukins ágangs ferðamanna á minjar, sérstaklega í Flatey.
- Fiskimiðin eru óaðskiljanlegur hluti af menningarlandslagi og nytjum Breiðafjarðar og því var Breiðafjörður skilgreindur sem svæðið frá Látrabjargi að Öndverðarnesi, að öllu meðtöldu, hafsvæði, eyjum og strandlengju.
- Hafið er óaðskiljanlegur hluti af fornleifa- og örnefnaskráningu.

### **Gagnasafn Breiðafjarðar**

Koma upp gagnasafni, hafa allar upplýsingar og gögn á sama stað.

- Kortavefsjá
- Náttúruvefsjá
- Skýrslur
- Dagbækur úr rannsóknarferðum
- Frumgögn úr rannsóknum

### **3. Lokaorð**

Verði rannsóknir eflar í samræmi við þessar áherslur er ljóst að þekking á menningarminjum og sögu Breiðafjarðar mun aukast til mikilla muna. Áherslurnar eru settar fram til að sýna fram á hvað við eigum mikið verk fyrir höndum og hvað sé brýnast að gera til að varðveita viðkvæmar menningarminjar svæðisins. Þær sýna að grunnrannsóknir eru brýnastar. Grunnrannsóknir eru nauðsynlegar til að átta sig á eðli og umfangi minja á svæðinu og eru grunnurinn að frekari menningarminjarannsóknunum þar. Þær munu vonandi nýtast rannsakendum til að skipuleggja rannsóknir sínar í náinni framtíð og hvetja til aukinnar samvinnu.

Þakkir

Flestar stofnanir landsins í menningarrannsóknum komu að sérfræðingafundinum í Stykkishólmi og lögðu fram vinnu síns fólks. Þetta voru (í stafrófsröð) Breiðafjarðarnefnd, Fornleifafélag Dala og Barðastrandar, Fornleifafræðistofan, Fornleifastofnun Íslands, Fornleifavernd ríkisins, Háskóli Íslands, Húsafríðunarnefnd, Náttúrustofa Vestfjarða, Náttúrustofa Vesturlands, Stofnun Árna Magnússonar og Þjóðminjasafn Íslands. Sigríður E. Elísdóttir, ritari Breiðafjarðarnefndar, tók þátt í undirbúningi fundarins. Fá framantaldar stofnanir, starfsmenn þeirra er sátu fundinn og áðurnefndir einstaklingar bestu þakkir fyrir þátttökuna og vinnuframlag sitt. Breiðafjarðarnefnd greiddi kostnað vegna fundarins sjálfs.

**Viðauki**

**Vinnufundur um rannsóknir á menningarminjum á  
verndarsvæði Breiðafjarðar  
17. - 18. apríl 2009**

**Vinnufundur um rannsóknir á menningarminjum á verndarsvæði Breiðafjarðar 17.-18. apríl 2009**

Dagana 17.-18. apríl 2009 verður haldinn í Stykkishólmi, sérfræðingafundur um framtíð og forgangsröðun rannsókna á menningarminjum á verndarsvæði Breiðafjarðar. Markmið fundarins er að smíða yfirgripsmikla áætlun um skráningu og lykilrannsóknir á menningu og minjum Breiðafjarðar. Mun sú áætlun nýtast sem grunnur fyrir áframhaldandi vinnu og ákvarðanatöku. Bodið er til fundarins sérfræðingum á hinum ýmsu sviðum minjaverndar.

**Aðdragandi:**

Árið 2007 var unnin rannsókn- og vöktunaráætlun fyrir Breiðafjörð á sviði náttúruvannsóknna. Var hún unnin af sérfræðingum í vistfræði Breiðafjarðar og öðrum sem lagt gætu málinu lið. Nú er komið að því að gera svipaða rannsóknaráætlun fyrir menningarminjar. Stofnaður var undirbúningshópur með fulltrúum Fornleifaverndar ríkisins og örnefnasafns Stofnunar Árna Magnússonar. Undirbúningshópurinn fundaði í byrjun árs 2009 og lagði drög að skipulagningu vinnufundar í apríl 2009.

**Uppbygging fundarins:**

Fundurinn er einkum hugsaður sem vinnufundur þar sem sérfræðingar koma sér saman um lykilatriði í skráningu og rannsóknum við Breiðafjörð.

Meginhluti fundarins verður hópastarf í tveim hópum; i) Staða þekkingar og þekkingargöt?, ii) Hvað ber að leggja áherslu á næstu árin? Áherslur hvers hóps verða samtvinnaðar í heildstæða mynd við lok fundar. Að loknum vinnufundi gengur undirbúningsnefnd frá greinargerð um niðurstöður fundarins.

## Dagskrá vinnufundar um skráningar- og rannsóknaráætlun fyrir Breiðafjörð, Stykkishólmi 17.-18. apríl 2009

### Föstudagur 17. apríl

- Kl. 10.30. Kaffi við komu í Stykkishólm  
Kl. 11.00. Setning fundarins (allir saman í fundarsal)  
Kl. 11.05. Kynning á sérstöðu Breiðafjarðar ásamt og markmiðum fundarins. (*Magnús A. Sigurðsson*)  
Kl. 11.20. Kynning á „Geirþjófsfjarðarmódelinu“. (*Ragnar Edvardsson*)  
Kl. 11.50. Eyjamenning á Breiðafirði: lands- og sjávarhættir. (*Garðar Guðmundsson*)
- Kl. 12.30. Hádegisverður  
Kl. 13.30. Farið yfir fyrirkomulag hópastarfs (allir saman í fundarsal)  
Kl. 13.40. Hópastarf
- Kl. 15.30. Kaffi  
Kl. 16.00. Hópastarf  
Kl. 18.30. Dagskrárlök fyrri dags  
Kl. 19.00. Kvöldverður á Narfeyrarstofu, Aðalgötu 3

### Laugardagur 18. apríl

- Kl. 8.00 – 8.30. Morgunverður  
Kl. 08.30. Hópastarf  
Kl. 10.00 – 10.15. Stutt kaffihlé.  
Kl. 10.15. Hópastarf  
Kl. 11.15. Hópsstjórar og ritarar taka saman niðurstöður hópavinnu (aðrir eiga frí)  
Kl. 12.00. Hádegisverður  
Kl. 13.00. Hópsstjórar kynna niðurstöður (allir saman í fundarsal). Kl. 13.00. Hópur 1 (Staða þekkingar og þekkingargöt) Kl. 13.30. Hópur 2 (Hvað ber að leggja áherslu á næstu árin?), Kl. 14.00. Samþætting hópastarfs og forgangsröðun verkefna (allir saman)  
Kl. 16.00. Fundarslit  
Kl. 16.05. Kaffi

### Stofnanir sem koma að verkefninu (í stafrófsröð) með fyrirvara um þátttöku:

- **Breiðafjarðarnefnd**
- Fornleifafélag Dala og Barðastrandar
- **Fornleifafræðistofan**
- **Fornleifavernd ríkisins**
- **Fornleifastofnun Íslands**
- **Háskóli Íslands**
- **Húsafríðunarnefnd**
- **Náttúrustofa Vesturlands**
- **Náttúrustofa Vestfjarða**
- **Þjóðminjasafn Íslands**
- **Stofnun Árna Magnússonar**

### Undirbúningshópin skipa:

- Magnús A. Sigurðsson, minjavörður vesturlands [magnus@fornleifavernd.is](mailto:magnus@fornleifavernd.is)
- Ragnar Edvardsson [ragnar@fornleifavernd.is](mailto:ragnar@fornleifavernd.is)
- Svavar Sigmundsson, stofustjóri nafnfræðisviðs Stofnunar Árna Magnússonar [svavar@hi.is](mailto:svavar@hi.is)

### Umræðupunktur og leiðbeiningar fyrir vinnufund um rannsókn- og vöktunaráætlun Breiðafjarðar, Stykkishólmi 17. - 18. apríl 2009.

Markmið hópastarfsins er, annars vegar að sjá út helstu þekkingargöt, og hins vegar að útbúa og leggja fram rökstuddar tillögur að skráningar- og rannsóknaverkefnum ásamt forgangsroðun þeirra. Rannsóknirnar geta verið á ýmsum sviðum, fornleifafræði, þjóð- og þjóðháttufræði, nafnfræði, sagnfræði, eða þverfaglegar. Ekki er ætlast til að aðferðalýsing fylgi tillögum að verkefnum.

Ef þátttakendur hafa undir höndum gögn sem komið gætu að gagni við þessa vinnu er æskilegt að þeir hafi þau meðferðis á vinnufundinn, t.d. á 3-5 glærum.

Atriði sem helst þarf að leggja áherslu á!

- *Vísindalegt og/eða menningarlegt gildi og verndargildi.*
- *Sérstaða, lykilþættir.*
- *Breytingar.*
- *Tengingu við aðra þætti.* Hversu fýsilegt er að tengja verkefnið við aðra þætti svæðisins (sbr. viðfangsefni annarra faghópa).
- *Sértæk verkefni*

Í síðustu vinnulotunni er gert ráð fyrir að allir vinni saman í fundarsal og samþætti niðurstöður allra vinnuhópa. Hér verður reynt að tengja saman verkefni og heildstæð forgangsroðun verkefna fyrir Breiðafjörð búið til. Verkefni verða sett í þrjá flokka: a) mjög brýn, b) brýn og c) mikilvæg.

Einnig er æskilegt að hér verði umræða um helstu ógnir sem steðja að menningarminjum Breiðafjarðar.

Uppkast að reglugerð um menningarminjar

## **Reglugerð um vernd menningarsögulegra minja á verndarsvæði Breiðafjarðar**

### *1. gr.*

Breiðafjarðarnefnd er menntamálaráðherra til ráðgjafar um vernd menningarsögulegra minja á verndarsvæði Breiðafjarðar, þar á meðal byggðarheildar gamalla húsa í Flatey og vernd sjóminja.

### *2. gr.*

Verndarsvæði Breiðafjarðar tekur til allra eyja, hólma og skerja á Breiðafirði ásamt fjörum í innri hluta fjarðarins sem markast af línu dreginni frá Ytranesi á Barðaströnd við fjörðinn norðanverðan í Hagadrápssker um Oddbjarnarsker, Stagley og Höskuldsey í Vallabjarg að sunnanverðu.

### *3. gr.*

Breiðafjarðarnefnd lætur gera verndaráætlun þar sem fram kemur hvernig ná skal þeim markmiðum sem sett eru um vernd menningarsögulegra minja á verndarsvæðinu.

### *4. gr.*

Líta skal á verndarsvæði Breiðafjarðar sem þjóðminjaverndarsvæði, eins og þau eru skilgreind skv. Skipulagsreglugerð nr. 400/1998, en þjóðminjaverndarsvæði taka til svæða þar sem eru friðlýstar fornminjar, þekktar fornleifar eða friðuð hús samkvæmt þjóðminjalögum og lögum um húsafriðun.

### *5. gr.*

Allar minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, sbr. þjóðminjalög nr. 107/2001.

Áhersla skal lögð á vernd minja um hlunnindabúskap svo og vernd sjóminja, svo sem vöð, varir, hafnir, verbúðir og bátalægi, slippi, ferjustaði, vita og önnur siglingamerki ásamt kennileitum þeirra, virki og skansa og önnur varnarmannvirki, skipsflök eða hluta úr þeim og allt annað sem tengist sjósókn.

### *6. gr.*

Leyfi Fornleifaverndar ríkisins þarf til allra fornleifarannsóknna. Leita þarf leyfis stofnunarinnar í tengslum við hvers konar jarðrask sem ógnað gæti fornleifum, sbr. 10. gr.

Þjóðminjalaga nr. 107/2001. Fornleifavernd ríkisins hefur eftirlit með framkvæmd allra fornleifarannsókna, þ.m.t. frágangi á vettvangi að uppgreftri loknum og skilum á rannsóknargögnum til Breiðafjarðarnefndar í tengslum við verndaráætlun Breiðafjarðar.

7. gr.

Skylt er að fram fari fornleifaskráning vegna framkvæmda á verndarsvæði Breiðafjarðar sem hafa í för með sér hverskyns jarðrask, hvort sem er vegna húsbygginga, vegagerðar, túnræktar, skógræktar eða annarra framkvæmda. Fornleifaskráning skal liggja fyrir áður en framkvæmda- eða byggingarleyfi er gefið út.

Samráð skal haft við Fornleifavernd ríkisins um fornleifaskráningu vegna skipulagsgerðar, sbr. gr. 4.20 í skipulagsreglugerð og ákvæði þjóðminjalaga.

8. gr.

Sérákvæði um þorpið í Flatey.

Óheimilt er að gera nokkrar breytingar á húseignum í gamla þorpinu í Flatey án leyfis húsafriðunarnefndar, en þorpið er skilgreint í Aðalskipulagi Flateyjar 1990-2010 og deiliskipulagi frá 1993. Í aðalskipulagi segir:

*Þorpið í heild sinni, sem og einstök hús eru talin til menningarsögulegra verðmæta sem nauðsynlegt er að varðveita. Þess vegna er gert ráð fyrir því að settar verði sérstakar reglur um varðveislu þorpsins í samráði við þjóðminjasafn og húsafriðunarnefnd, þegar aðalskipulagið hefur verið samþykkt.*

Við endurbætur og viðhald fasteigna skal leitað álits og samþykkis húsafriðunarnefndar. Leyfi nefndarinnar þarf til að setja skilti eða aðrar áletranir á hús. Vilji eigendur húseigna ráðast í framkvæmdir, skulu þeir í umsókn sinni til húsafriðunarnefndar lýsa nákvæmlega fyrirhuguðum framkvæmdum og láta uppdrátt fylgja. Húsafriðunarnefnd skal svo fljótt sem við verður komið, og í síðasta lagi innan fjögurra vikna frá því að umsókn berst, gera eiganda grein fyrir afstöðu sinni. Setji nefndin það skilyrði fyrir samþykki sínu að verk sé framkvæmt á tiltekinn annan hátt en tilgreindur er í umsókn er eiganda skylt að hlíta því.

9. gr.

Byggingarfulltrúum ber að fylgjast með því að leitað sé eftir áliti Umhverfisstofnunar og húsafriðunarnefndar áður en leyfi er veitt til breytinga eða framkvæmda.



